КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет

Кафедра археології та музеєзнавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник декана з науково-педагогічної та навчальної роботи
_____
«__»_____2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Античний Світ та варвари
для студентів

галузь знань	**03 Гуманітарні науки**
спеціальність	**032 Історія та археологія**
освітній рівень	**другий (магістерський)**
освітня програма	**Американістика та європейські студії**
вид дисципліни	**вибіркова**

Форма навчання	**Денна**
Навчальний рік	**2021/2022**
Семестр	**3**
Кількість кредитів ECTS	**3**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**Українська**
Форма заключного контролю	**Залік**

Викладачі:

Синиця Євген Валентинович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. _____(_____) «__»_____ 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»___ 20__р.

(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник:

Синиця Євген Валентинович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. кафедри археології та музеєзнавства
_____ (Терпиловський Р. В.)

Протокол № 7 від «24» червня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету
Протокол від «26» серпня 2021 року, № 7

Голова науково-методичної комісії _____ (Терес Н. В.)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – ознайомлення студентів з особливостями контактів античної середземноморської цивілізації з оточуючим варварським населенням та впливом цих контактів на розвиток варварської периферії Античного Світу (насамперед Європейського Барбарікуму, зокрема – причорноморського регіону).

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають ***знати*** історичну та археологічну періодизації, мати уявлення про методи аналізу історичних та археологічних джерел, а також про специфіку міждисциплінарних досліджень, зокрема – в контексті фронтирних студій та світ-системного підходу.

2. ***Вміти*** самостійно збирати та інтерпретувати інформацію про історичні процеси та події доби античності, а також відображення зазначених процесів в археологічних матеріалах; застосовувати компаративні методи, притаманні сучасному історико-археологічному дослідженню.

3. ***Володіти елементарними навичками*** критичного аналізу історіографії, критики джерел та історичних реконструкцій на підставі археологічних матеріалів.

3. Анотація навчальної дисципліни: сучасна європейська культура значною мірою детермінована саме культурами античної доби, причому не слід вважати, що йдеться виключно про поступ та засадничі елементи культури середземноморського осердя елліно-римської цивілізації. Це цивілізаційне вогнище протягом тисячі років формувало навкруги себе зону впливу, що позначалася не лише на напівпериферії, а й на периферії, які були замешкані різними групами варварських народів. Пропонований курс покликаний познайомити студентів із механізмами контактів між античними осередками та їхнім варварським оточенням (на прикладах Європейського Барбарікуму), характером взаємовпливів і їхнім значенням для розвитку соціальних інститутів та матеріальної культури Європи. Вивчення цих питань спирається на доволі специфічний корпус джерел: вона вкрай обмежено висвітлена в писемних пам'ятках, тож про значну частину економічних, соціальних і навіть історично-подієвих процесів можна скласти уявлення, спираючись насамперед на археологічні матеріали. Тому курс покликаний не просто познайомити студентів з певними процесами античного періоду, а й на конкретних прикладах аналізу елліно-варварської та римо-варварської взаємодії продемонструвати можливості інтердисциплінарного дослідження, що спирається на різнорідну джерельну базу.

4. Завдання (навчальні цілі): сформувати в студентів цілісне уявлення про різні моделі та механізми взаємодії цивілізованих та синполітейних варварських суспільств за доби античності. В результаті вивчення курсу студенти повинні ***засвоїти*** базовий термінологічно-понятійний інструментарій, а також головні методи комплексного історико-археологічного дослідження складних історичних процесів; ***вміти*** критично оцінювати різні групи джерел, а також історіографічний доробок щодо тематики курсу; набути здатності самостійно ***аналізувати*** конкретні втілення в археологічному матеріалі результатів культурної взаємодії та міграційних процесів в давнину, а також реконструювати історичні процеси шляхом синтезу результатів аналізу археологічних матеріалів і відомостей писемних джерел.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 02. Здатність працювати автономно.

ЗК 06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК 07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ФК 01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.
ФК 02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.
ФК 04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.
ФК 09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.
ФК 11. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження в галузі історії та археології.
ФК 13. Здатність проводити аналіз специфічного археологічного матеріалу, вміти орієнтуватися в теоретичних концепція галузевої археології.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		**Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання**	**Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)**	**Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни**
Код	**Результат навчання**			
1.1.	*Знати* основний термінологічно-понятійний апарат компаративного історико-археологічного дослідження	Лекція, самостійна робота	Модульне есе 1	*7%*
1.2.	*Знати* основний корпус писемних джерел, що відбивають контакти носіїв античної традиції з варварським оточенням.	Лекція, самостійна робота	Модульне есе 1	*8%*
1.3.	*Знати* специфіку конфліктних та безконфліктних моделей культурної взаємодії в античний період	Лекція, самостійна робота	Модульне есе 2	*7%*
1.4.	*Знати* особливості політичних моделей античних суспільств на різних хронологічних етапах та вплив цих факторів на взаємодію з варварським оточенням.	Лекція, самостійна робота	Модульне есе 2	*8%*
2.1.	*Вміти* самостійно добирати писемні та археологічні джерела, необхідні для розкриття певної проблеми.	Семінар	Усне опитування	*10%*
2.2.	*Вміти* співвідносити інформацію писемних джерел з археологічною картиною певного регіону на певний хронологічний відтинок.	Семінар	Усне опитування	*10%*
2.3.	*Вміти* інтерпретувати археологічні матеріали як відображення економічних та соціальних процесів.	Семінар	Усне опитування	*10%*
2.4.	*Вміти* визначати фактори, що попвпливали на зміну певної археологічної картини (культурні впливи, міграції, природно-кліматичні зміни тощо)	Семінар	Усне опитування	*10%*
2.5.	*Вміти* характеризувати наслідки культурної взаємодії цивілізованих та варварських суспільств за доби античності.	Семінар	Усне опитування	*10%*
2.6.	*Вміти* здійснювати компаративний аналіз різних моделей взаємодії суспільств давнини.	Лекція, самостійна робота	Залік	*10%*
2.7.	*Вміти* визначати наслідки культурної взаємодії цивілізованих та варварських суспільств Європи для подальшого розвитку певних регіонів.	Лекція, самостійна робота	Залік	*10%*

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Письмова робота з тем ЗМ1 (есе): РН 1.1, 1.2 – 15 балів/8 балів.*

2. Письмова робота з тем ЗМ2 (есе): РН 1.3, 1.4 – 15 балів/8 балів.

3. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ1: РН 2.1,2.2 – 20 балів/12 балів.

4. Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ2: РН 2.3-2.5 – 30 балів/20 балів.

* максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання – залік.

Оцінюються такі результати навчання студента:

вміння самостійно визначати джерельну базу, методи дослідження та теоретичні моделі для інтерпретації культурних процесів, що відбувалися в зонах контактів античної цивілізації з її варварським оточенням, а також характеризувати конкретні моделі згаданої взаємодії з огляду на їхню специфіку в хронологічному та територіальному аспектах.

Мінімальний пороговий рівень залікової оцінки, за якої залік вважається складеним – 12 балів.

Необхідна умова допуску до заліку: студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше, ніж 40 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до заліку 48 балів.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані під час семінарів (усні опитування); бали, отримані за виконання під час модульного контролю (за виконання індивідуального завдання у формі есе на теми змістовного модулю), а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (заліку), а саме: за виконання залікового есе до курсу в цілому.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінарські заняття, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-5, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 6-10.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (усне опитування, підсумкові есе до кожного з модулів) і підсумкове оцінювання (залік у формі залікового есе).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання – максимум 80 балів; підсумкове оцінювання (залік) – максимум 20 балів).

Змістовий модуль 1 **Варварська периферія еллінської Ойкумени.**		*Змістовий модуль 2* **Римська імперія: провінції, сателіти, федерати.**		***Залік***
35 заліковий бал (максимум)		45 залікових балів (максимум)		20 балів (максимум)
Семінарські	*Модульний контроль*	*Семінарські*	*Модульний контроль*	
20 (максимум)	15 (максимум)	30 (максимум)	15 (максимум)	

Упродовж семестру оцінюється робота студента ***під час кожного семінару*** (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 10 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1-3 бали;

- логіка викладення 1-2 бали;
- використання основної і додаткової літератури 1-2 бали;
- самостійність аналітичних побудов та висновків 1-3 бали.

Протягом Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 в межах самостійної роботи студент як індивідуальне творче завдання готує есе в рамках тематики певного Змістовного модулю, узгодивши тему есе із викладачем. В останній тиждень Змістовного модулю це есе має бути складене, оцінка за нього (максимум 15 балів) є оцінкою за модульний контроль. Пропонована форма модульного контролю покликана не лише здійснити поточний контроль знань, а й підготувати студента до виконання завдання підсумкового контролю.

Критерії оцінки модульного есе:

- глибоке розкриття теми із елементами самостійного аналізу джерел 12-15 балів;
- неповне розкриття теми 8-11 балів;
- робота має суто компілятивний характер 4-7 балів;
- розкритий лише окремий аспект теми 1-3 бали.

У випадку невчасності складання модульного есе студентом з поважних причин, відпрацювання модульного контролю здійснюється у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Підсумковий контроль (залік) здійснюється письмово у формі есе на задану тему, що передбачає порівняння мінімум двох моделей взаємодії носіїв античної цивілізації з їхнім варварським оточенням, що різняться в хронологічному або просторовому аспектах.

Критеріями оцінювання залікового есе є:

- глибоке розкриття теми із елементами самостійного аналізу джерел 15-20 балів;
- неповне розкриття теми 10-14 балів;
- робота має суто компілятивний характер 5-10 балів;
- розкритий лише окремий аспект теми 1-4 бали.

Умовою допуску до заліку є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 40 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних есе. **Рекомендований мінімум** для допуску до заліку – 48 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Залік	Підсумкова оцінка
Мінімум	15	25	20	60
Максимум	**35**	**45**	**20**	**100**

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Незараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінарські	самостійна робота
	***ЗМ 1.* Варварська периферія еллінської Ойкумени.**			
1.	**Тема 1.** Вступ. Просторові та хронологічні межі курсу. Теоретичні моделі вивчення взаємодії цивілізованих та варварських суспільств. Джерельна база.	2	-	4
2.	**Тема 2.** Велика Греція: моделі взаємодії з аборигенами.	2	-	6
3.	**Тема 3.** Елліни у варварському оточенні Фракії та Скіфії (середина I тис. до н.е.).	2	2	4
4.	**Тема 4.** Боспорський феномен: нетиповий приклад елліністичного синтезу.	2	-	6
5.	**Тема 5.** Понтійське царство та північнопричорноморські варвари.	2	2	4
6.	*Есе з тем ЗМ1*	-	-	6
	***ЗМ 2.* Римська імперія: провінції, сателіти, федерати.**			
7.	**Тема 6.** Трансальпійська Галлія до та після римлян (кінець I тис. до н.е. – початок I тис. н.е.).	2	-	6
8.	**Тема 7.** Германія як напівпериферія Рейнського та Дунайського лімесів (початок I тис. н.е.).	2	2	4
9.	**Тема 8.** Європейська Сарматія: від периферії до напівпериферії.	2	-	6
10.	**Тема 9.** Країна Ойюм: культури римських впливів у Східній Європі.	2	2	4
11.	**Тема 10.** Фінал доби античності: федерати, варварські королівства, «імперії після Імперії».	2	2	4
12.	*Есе з тем ЗМ2*	-	-	6
	ВСЬОГО	**20**	**10**	**60**

Загальний обсяг *90 год.*, в тому числі:
Лекцій – ***20 год.***
Семінарські – ***10 год.***
Самостійна робота – ***60 год.***

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Геродот. Історія в дев'яти книгах. – К.: Наукова думка, 1993.
2. Давня історія України. Том 2: Скіфо-антична доба. – К.: Наукова думка, 1998.
3. Иордан. О происхождении и деяниях гетов. Getika. – Санк-Петербург: Алтейя, 1997.
4. Плутарх. Порівняльні життєписи. – К.: Дніпро, 1991.
5. Словник-довідник з археології. – К.: Наукова думка, 1996.
6. Страбон. География. – Москва: Наука, 1964.
7. Тацит Корнелий. Германия // Сочинения в 2-х томах. Т. 1. – Ленинград: Наука, 1969.
8. Транквіл Гай Светоній. Життєписи дванадцяти цезарів. – Л.: Сполом, 2012.
9. Україна: хронологія розвитку з давніх часів до пізньої античності. Том 1. – К.: КВІЦ, 2007.
10. Цезар Гай Юлій. Нотатки про війну з галлами. – Л.: Апріорі, 2022.

Додаткові:

1. Зубарь В.М. Северный Понт и Римская империя (середина I в. до н. э. — первая половина IV вв. н. э.). — К.: ІА НАН України 1998.
2. Мончинська Магдалена. Велике переселення народів. Історія неспокійної епохи IV та V століть. – К.: Софія-А, 2009.
3. Щукин М.Б. Готский путь: готы, Рим и черняховская культура. – Санкт-Петербург.: Филологический факультет СПб. ун-тета, 2005.
4. Boardman John. The Greeks Overseas. The Archaeology of Their Early Colonies and Trade. Harmondsworth: Penguin, 1964.
5. Dunbabin *T. J.* The Western Greeks: The History of Sicily and South Italy from the Foundation of the Greek Colonies to 480 B.C. – Oxford: At the Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1948.
6. Goldsworthy Adrian. Pax Romana. War, Peace and Conquest in the Roman World. – London: Orion Publishing Co, 2016.
7. Heather Peter. The Fall of the Roman Empire: a New History of Rome and the Barbarians (Oxford: Oxford University Press, 2005.
8. Heather Peter. Empires and Barbarians: Migration, Development and the Birth of Europe. – London: Macmillan, 2009.
9. Koch John. Celtic culture: a historical encyclopedia. – Santa Barbara:ABC – CLIO, 2006.
10. Renfrew Colin, Bahn Paul. Archaeology: Theories, Methods and Practice. – London: Thames and Hudson, 1993.